

УДК 342.951

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У МИТНІЙ СФЕРІ****ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATIONS
OF THE INFORMATION RELATIONS IN THE SPHERE OF CUSTOM****Пересоляк В.І.,***здобувач кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Статтю присвячено адміністративно-правовому регулюванню інформаційних відносин у митній сфері. Охарактеризовано вплив еволюції інформаційного суспільства на становлення інформаційного права. Визначено основні міжнародно-правові акти, що регулюють розвиток інформаційного суспільства. Охарактеризовано вплив інформації на еволюцію адміністративно-правового регулювання митної сфери.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правове регулювання інформаційних відносин, інформаційні відносини, інформаційні відносини в митній сфері, електронна митниця, електронний уряд, митна справа.

Стаття посвящена адміністративно-правовому регулюванню інформаційних відносин в таможенній сфері. Охарактеризовано вплив еволюції інформаційного суспільства на формування інформаційного права. Визначено основні міжнародно-правові акти, які регулюють розвиток інформаційного суспільства. Охарактеризовано вплив інформації на еволюцію адміністративно-правового регулювання таможенної сфери.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, административно-правовое регулирование информационных отношений, информационные отношения, информационные отношения в таможенной сфере, электронная таможня, электронное правительство, таможенное дело.

The article is devoted to administrative and legal regulation of information relations in the field of customs. The influence of the evolution of the informational society on the development of information law is characterised. The basic international conventions which regulate the development of the informational society are determined. The influence of the information on the evolution of administrative and legal regulation in the field of customs is characterised.

Key words: administrative and legal regulation, administrative and legal regulation of information relations, information relations, informational relations in the field of customs, e-customs, e-government, customs.

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів, розвитку інформаційного суспільства, розвитку України як правової й демократичної держави, реформи фіскальної служби в сучасній Україні, еволюції інформаційного законодавства України важливого значення набуває дослідження проблематики адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері.

Дослідження адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері має важливе практичне значення для подальшого вдосконалення інформаційного законодавства України, а також для запобігання та протидії корупції в митній сфері. Унаслідок цього дослідження адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері є важливим для розвитку науки адміністративного права й науки інфор-

маційного права. Саме тому мета статті – характеристика адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері. Завдання статті такі: охарактеризувати вплив еволюції інформаційного суспільства на становлення інформаційного права; визначити основні міжнародно-правові акти, що регулюють розвиток інформаційного суспільства; охарактеризувати вплив розвитку інформації на еволюцію адміністративно-правового регулювання митної сфери.

Проблематика адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, В.В. Богущького, В.Н. Гарашук, В.К. Колпакова.

У XXI ст. відбулися значні зміни в зовнішньоекономічній діяльності як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Ці зміни потребують більш якісного підходу до реалізації державної митної політики в державі. Регулювання правового механізму в інформаційних відносинах у митній сфері України характеризується значними змінами в зовнішньоекономічній діяльності світових держав, вони потребують більш якісного підходу до реалізації державної митної політики щодо національної безпеки держави. Інформація в митній сфері набула важливого значення для економічного й інформаційного розвитку суспільства.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства одночасно засвідчує, що успіху досягають ті структури, які накопичують і вміло розпоряджуються наявною інформацією. У наш час збір та обробка обсягів інформації можливі лише в результаті застосування інформаційних технологій, що реалізується шляхом комп'ютерних технологій. У сучасному інформаційному суспільстві важливе значення має пришвидшення господарського обороту, у тому числі оптимізація митних процедур під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, належне адміністративно-правове регулювання яких має важливе значення на практиці (зокрема, для спрощення умов ведення бізнесу, використання транзитного потенціалу держави).

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання інформаційних відносин в Україні, є Закон України «Про інформацію» [1], у якому зазначено, що інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі й навколишньому природному середовищі. У ч. 1 ст. 200 Цивільного кодексу України зазначено: «Інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають настати в суспільстві, державі й навколишньому середовищі» [2]. У Законі України «Про телекомунікації» подається інше визначення поняття «інформація», яке значно розширює й конкретизує перелік форм інформації, яка може бути об'єктом правових відносин [3]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про телекомунікації» інформація – це відомості подані у вигляді знаків, звуків, рухомих або не рухомих зображень чи в інший спосіб. У цьому контексті можна погодитися з думкою В.Б. Авер'янова стосовно того, що держава формує й реалізує інформаційну політику, визначаючи при цьому міру, форми й засоби своєї участі в процесі інформатизації як на державному, так і на міжнародному рівнях, виходячи з власних інтересів і можливостей, створює відповідні структури, які захищають її права й інтереси в інформаційній сфері [4, с. 126].

Сучасний етап розвитку світової спільноти характеризується вступом у нову стадію інформаційних відносин, де першочергова роль відводиться комунікаційним та інформаційним технологіям. У всіх сферах людського простору підвищується роль інформації, унаслідок чого й розвиваються інформаційні відносини. Інформаційні відносини потребували певного врегулювання, тому право відіграло роль регулятора, засобу врегулювання широкого кола відносин. Відповідно до змін у суспільних від-

носінах назріли підстави, які слугували проведенню досліджень у сфері інформаційного права й інформаційних відносин. Під стрімкого розвитку інформації в суспільстві припадає на кінець XX ст., коли відбулося створення електронно-обчислювальної техніки та збільшення обсягу нової інформації. Інформація нині настільки поширена, що неможливо одноособово її ефективно й повноцінно обробити. Сьогодні велику роль у поширенні інформації відіграють електронна техніка, Інтернет, цифрові технології. Інформація не має чіткої форми та не обов'язково повинна бути результатом інтелектуальної праці. Інформація існує постійно й не завжди пов'язана з людиною, будь-які природні події несуть в собі інформацію, яка може бути сприйнята людиною.

Отже, еволюція інформаційного суспільства здійснила вирішальний вплив на становлення інформаційного права в Україні та в інших зарубіжних країнах.

Законодавство України встановлює державні гарантії права на інформацію та права на свободу інформаційної діяльності митних органів держави всім громадянам і юридичним особам у межах їх прав і свобод, функцій і повноважень. Поширення та зберігання документованої інформації або її оприлюднення набуло величезного економічного, соціального й політичного значення. Успішне вирішення цього питання значною мірою залежить від правового механізму регулювання інформаційних відносин у митній сфері, а також від рівня теоретико-методологічного вивчення, аналізу його складових, що є науковою основою для розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення належного адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері.

Концепція інформаційного суспільства, яка була сформована наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр., нині дістала своє визнання на міжнародному й державному рівнях, про що свідчить низка міжнародних нормативно-правових актів: Декларація тисячоліття ООН [5], Декларація принципів ООН «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» [6], Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства [7], програмні документи ОБСЄ, Ради Європи, Європейського Союзу. Важливим кроком нашої держави в процесі розвитку нашого суспільства стало прийняття в січні 2007 р. Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» [8].

Процеси та зміни, пов'язані з формуванням інформаційного суспільства, кардинально підвищують суспільне значення й роль інформаційних відносин та інформаційної діяльності, що у свою чергу зумовлює істотне збільшення обсягів адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері України.

В інформаційному суспільстві інформаційні відносини в митній сфері України є ресурсом не тільки економічного, а й соціального, політичного та культурного розвитку держави. Право на доступ до правової інформації в митній сфері ґрунтується на нормах ст. 57 Конституції України [9], згідно з якими кожному гарантується право на свої права й обов'язки.

Тенденції світового розвитку встановлюють нові завдання, зокрема зі спрощення митних процедур і процедур логістики на території певної країни, зменшення ризиків порушення безпеки людей громадян, держави, суспільства, для чого створюються комп'ютерні інформаційні системи, функціонально сумісні між аналогічними системами різних країн, а отже, доступні, керовані, безпечні, об'єднані та контрольовані.

Наприкінці XX ст. вперше в історії людства основним предметом праці в суспільному виробництві промислово-розвинутих країн стає інформація. Виникають тенденції неухильного пересування трудових ресурсів зі сфери матеріального виробництва в інформаційну сферу. Відбулося створення електронно-обчислювальної техніки, значно

збільшився обсяг нової інформації в Державній митній службі України.

Всесвітня митна організація визнала підходи до прискорення та спрощення митних процедур у своїх програмних документах: Міжнародній конвенції щодо спрощення й гармонізації митних процедур, Рамкових стандартах безпеки й полегшення світової торгівлі. Європейська спільнота вбачає шлях до цього в зменшенні розбіжностей між митними процедурами країн світу, практичним засобом реалізації якого є створення системи «Електронна митниця».

Критерії оцінки якості виконання митної справи в Україні можуть і мають стати складовою оцінки роботи митних органів держави, забезпечення прав і свобод людини в інформаційній сфері, сприяти підвищенню ефективності виконання завдань, які покладаються державою на митну службу. Цілком очевидно, що прискорення та спрощення митних процедур неможливо здійснити за умови використання старих технологій, заснованих на паперових документах. Тут на перший план виходять інформаційні митні технології, основою яких є електронний документообіг. Держави-члени Європейського Союзу прийняли рішення діяти в межах структури «Електронної Європи», простого й безперервного середовища стосовно митних адміністрацій і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Виходячи із цього, аналогічні завдання щодо втілення новітніх технологій у митну справу ставлять перед собою митні адміністрації багатьох країн Азії, Америки та Європи. Також «Електронна митниця» – це не тільки утворення декількох країн, це майбутнє митної спільноти світу. Вона є багатофункціональною комплексною системою, яка діє в митних органах країни, поєднуючи інформаційно-комунікаційні технології й сукупність механізмів їх застосування, що дає можливість підвищити якість митного регулювання правового механізму в інформаційних відносинах і вдосконалити митне адміністрування з метою забезпечення митної внутрішньої й зовнішньої безпеки України шляхом технологічної підтримки безперервного двостороннього потоку електронної інформації від органів державної влади та правоохоронних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, митних адміністрацій інших держав до митної адміністрації України, впровадження новітніх процедур автоматизації процесів митного контролю, інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності, контролю за переміщенням товарів, а також виконання інших функцій, покладених на митні органи держави.

Україна постійно вдосконалює регулювання правового механізму інформаційних відносин у митній сфері держави та створення власної інформаційної системи. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р. [10] встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу й використання електронних документів. Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» від 24 лютого 2003 р. № 208 [11] встановлено, що одним із пріоритетних завдань розвитку інформаційного суспільства є надання громадянам і юридичним особам інформаційних та інших послуг використання електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», яка забезпечує взаємодію Державної митної служби України з органами виконавчої влади та правоохоронних органів держави.

Державна митна служба України втілює новітні технології регулювання правового механізму інформаційних відносин у митній сфері ще з 1992 р. У 2005 р. почався новий етап роботи з розробки принципів побудови системи «Електронна митниця». Однак організація та проведення цієї роботи вимагає єдиного підходу до нормативного врегулювання інформаційних відносин, здійснення митних

процедур і вдосконалення розвитку митних відносин інформаційного права, використовуючи систему «Електронна митниця» з метою забезпечення внутрішньої й зовнішньої безпеки країни.

Отже, розвиток інформації суттєво впливає на еволюцію адміністративно-правового регулювання митної сфери відповідно до сучасних вимог інформаційного суспільства й еволюції цифрових технологій.

Митні органи держави мають таку характерну ознаку: вони діють в умовах демократії захисту прав і свобод громадян, інтересів трудових колективів, суспільства й держави відповідно до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. [12], яким було нормативно закріплено перелік правоохоронних органів (у тому числі й митні органи). Згідно з новою редакцією Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 лютого 2014 р. [13] Державна митна служба України із цього переліку щодо здійснення правозастосовної та правоохоронні функції була виключена. На нашу думку, митним органам України з метою попередження окремих правопорушень і злочинів, а також у зв'язку з потребою забезпечення внутрішньої безпеки держави необхідно поновити їх статус як правоохоронного органу. Правоохоронна діяльність органів митної служби України спрямована на забезпечення й додержання митними та державними органами, суб'єктами зовнішньоекономічної й господарської діяльності законодавства під час здійснення митних процедур. До складових частин митної справи належить митна статистика, ведення товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, боротьба з контрабандою й порушеннями митних правил, розгляд справ про порушення митних правил [14, с. 398].

Адміністративно-правове регулювання інформаційних відносин у митній сфері здійснюється відповідно до законодавства України й міжнародних договорів. Україна створила свою митну службу, яка є складовою органів державної виконавчої влади.

Розглядаючи аспекти, пов'язані з безпекою інформаційних систем, доцільно проаналізувати застосування технічних і програмно-технічних засобів, які реалізують вимоги захисту інформації в митній сфері держави. Сукупність заходів і засобів захисту інформації включає програмні й апаратні заходи, захисні перетворення й організаційні заходи. Апаратний, або схемний, захист полягає в тому, що в приладах та інших технічних засобах обробки інформації передбачається наявність спеціальних схем, що забезпечують захист і контроль інформації, які контролюють правильність передачі інформації, а також екрануючі прилади, що локалізують електромагнітні випромінювання керівних мережних служб, Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митої служби України. Сутність методів захисних перетворень полягає в тому, що інформація, яка зберігається в системі й передається каналами зв'язку, виключає можливість її безпосереднього використання. Організаційні заходи із захисту інформації містять сукупність дій із підбору й перевірки персоналу, який бере участь у підготовці й експлуатації програм та інформації.

Існуючі штатні заходи захисту Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митої служби України будуються на основі штатних правових механізмів захисту інформації за модульним принципом, що дозволяє доповнювати її склад додатковими програмо-апаратними засобами захисту.

Отже, еволюція інформаційного суспільства здійснила вирішальний вплив на становлення інформаційного права в Україні та в інших зарубіжних країнах, а також на становлення міжнародного інформаційного права. Розвиток інформації в сучасній Україні суттєво впливає на еволюцію адміністративно-правового регулювання мит-

ної сфери відповідно до сучасних вимог інформаційного суспільства й еволюції цифрових технологій. На правовому рівні забезпечення безпеки інформаційних відносин у митній сфері повинні бути вироблені підходи щодо реалізації нормативно-правового забезпечення робіт захисту інформації Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митої служби України.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі, зокрема щодо порівняльно-правового

аналізу адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері в Україні й інших країнах Європи; еволюції інформаційного права в Україні та країнах Європейського Союзу; впливу інформаційного суспільства на адміністративно-правове регулювання інформаційних відносин у митній сфері.

Отже, у статті охарактеризовано проблематику адміністративно-правового регулювання інформаційних відносин у митній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2 т. / за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юрид. думка, 2005–. – Т. 2 : Особлива частина. – 2005. – 624 с.
5. Декларація тисячоліття ООН : затверджена Резолюцією 55/2 Генеральної асамблеї від 8 вересня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
6. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» ООН від 12 грудня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.
7. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства ООН від 22 липня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163.
8. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 9 січня 2007 р. // Відомості Верховної Ради. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
9. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 36. – Ст. 275.
11. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 208 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Ст. 378.
12. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
13. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 лютого 2014 р. (нова редакція) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 593.
14. Административное право Украины : [учебник] / [Ю.П. Битяк, В.В. Богуцкий, В.Н. Гарашук и др.] ; под ред. Ю.П. Битяка. – 2-е изд. – Х. : Право, 2003. – 576 с.